

ادبیات تعلیمی و اندرزی

کودک و نوجوان در ایران

مولفان:

دکتر آئینه ذبیح نیا عمران

(عضو هیأت علم دانشگاه پیام نور)

فاطمه پهلوان شمس

ویراستار:

دکتر نرجس بانو صبوری شمسائی

(عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور)

سرشناسه	: ذبیح‌نیا عمران، آسیه، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: ادبیات تعلیمی و اندرزی کودک و نوجوان در ایران / مولفان آسیه ذبیح‌نیا عمران، فاطمه پهلوان شمسی؛ ویراستار نرجس‌باتو صبوری.
مشخصات نشر	: انتشارات حایر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۲ ص.
شابک	: 978-600-7209-44-8
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: ادبیات آموزنده فارسی -- نقد و تفسیر
ژانر	: Didactic literature, Persian -- Criticism and interpretation
ژانر	: پهلوان شمسی، فاطمه، ۱۳۵۰ -
ژانر	: صبوری، نرجس‌باتو، ۱۳۵۱ - ویراستار
ردیف کنگ	: PIR۳۰۰۷/۳۹۵۲
رده‌بندی دی‌ئی	: ۸۴۰/۸۹۲۸۲
شماره کتابشناختی	: ۴۲۷۹۱۰۷

Hayerpress@yahoo.com

تهران - صندوق پستی: ۱۶۱۸-۱۳۴۴۵ تلفن: ۶۹۴۸۹۹۵-۹۱۲-۶۶۹۱۰۰۱ (۰۲۱)

ادبیات تعلیمی و اندرزی کودک و نوجوان در ایران

مؤلفان: ..... آسیه ذبیح‌نیا عمران، فاطمه پهلوان شمسی
 ناشر: ..... انتشارات حایر
 نوبت چاپ: ..... اول / ۱۳۹۵
 شمارگان: ..... ۱۰۰۰ جلد
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۰۹-۴۴-۸
 قیمت: ..... ۷۵ ۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست

۶	سخن ناشر
۷	مقدمه
۹	فصل اول: شبنه‌ی ادبیات اندرزی و آموزشی
۱۰	اندرز چیست؟
۱۱	ادبیات تعلیمی
۱۷	ادبیات اندرزی
۳۶	شباهت‌های اندرزنامه‌های ساسانی با اندرزنامه‌های دوران اسلامی
۳۸	اندرز آذرباد مهر سپندان
۳۹	اندرزهای اوشنر دانا
۳۹	اندرز پور یوتکیشان
۳۹	رساله‌ی یوشت فریان و اخت
۴۰	شکند گومانیگ و یچار (گزارش یا راهشگای همان، کن)
۴۱	داتستان-ی-مینک-ی خرت (رای یا دستورانه‌ی منوری خرد)
۴۱	چیم-ی-کوستیک (نموداری رشته‌ی مقدس)
۴۱	پس دانش کامگ (پسر آرزومند دانش)
۴۲	اندرزهای لقمان حکیم
۴۲	اندرزهای حضرت علی (ع)
۴۲	قابوس‌نامه
۴۳	سنایی
۴۴	تسرو نامه اندرزی او
۴۸	بزرگمهر، اسطوره‌ی دانایی ایران و پندنامه‌ی او
۴۹	بزرگمهر، وزیر انوشیروان
۵۰	سیمای بزرگمهر در تاریخ

- فردوسی و پندنامه‌ی بزرگمهر ۵۱
- سیمای بزرگمهر در شاهنامه ۵۳
- محل درج پند بزرگمهر ۵۸
- خدا، زنده باقی ۵۸
- موجود نه مفقود ۵۸
- سازش با زندگی ۵۹
- نصرت شادی و فرب دنیا ۵۹

بخش دوم: ادبیات تعلیمی کودک و نوجوان بر اساس نظریه کمینه‌گرایی

- (مینیمالیسم) ۶۱
- ۲- کمینه‌گرایی (مینیمالیسم) چیست؟ ۶۴
- ۱-۲ محدودیت ۶۵
- ۱-۱-۲ محدودیت حجم ۶۵
- ۲-۱-۲ محدودیت کیفیت و مقایسه ۶۶
- ۳-۱-۲ محدودیت زمان مکرر ۶۷
- ۲-۲ سادگی ۶۸
- ۱-۲-۲ سادگی زبان ۶۸
- ۲-۲-۲ سادگی و کوتاهی عبارات ۶۹
- ۳-۲-۲ داشتن طرح ساده ۶۹
- ۳-۲ استفاده از مضمون (تم) جذاب ۷۰
- ۴-۲ واقع‌گرایی ۷۱
- ۵-۲ دغدغه‌های بشری ۷۱
- ۳ نقش تعلیمی مینیمالیسم در ادبیات کودک و نوجوان ۷۲
- ۱-۳ مثل‌های تعلیمی مینیمال ۷۳
- ۲-۳ تلمیحات تعلیمی مینیمال ۷۴
- ۳-۳ فابل‌های آموزشی و اندرزی مینیمالیستی ۷۴
- ۱-۳-۳ حکایت «غوکی که در جوار ماری می‌زیست» ۷۶
- ۲-۳-۳ داستان برزیگر با مادر ۷۶
- ۴-۳ پارابل‌های مینیمالیستی ۷۷
- ۵-۳ تمثیل‌های مینیمالیستی ۷۹
- ۶-۳ حکایت‌های مینیمالیستی ۸۱
- ۷-۳ قصه‌های مینیمالیستی عامیانه ۸۲

۸-۳	افسانه‌های مینیمالیستی	۸۳
۸۵	فصل سوم: مضامین تعلیمی شعر کودک در ایران	۸۵
۸۶	شعر تعلیمی کودک در ایران	۸۶
۸۸	بررسی و تحلیل موضوعات تعلیمی در شعر کودک ایران	۸۸
۸۸	الف) صبغه تعلیمی شعر کودک	۸۸
۹۲	ب) موضوعات و مباحث تعلیمی در اشعار کودکان شاعران ایران	۹۲
۹۲	۱. موضوعات تعلیمی در اشعار کودکان ایرج میرزا	۹۲
۹۷	۲. موضوعات تعلیمی در اشعار کودکان پروین دولت‌آبادی	۹۷
۱۰۴	۳. موضوعات تعلیمی در اشعار کودکان اسدالله شعبانی	۱۰۴
۱۱۳	فصل چهارم: تمثیل حیوانی تعلیمی و جایگاه آن در متون ادبی	۱۱۳
۱۱۴	درباره‌های تعلیمی کودکان	۱۱۴
۱۱۵	طبقه‌بندی داستان‌ها	۱۱۵
۱۱۷	حکایت‌های حیوانات	۱۱۷
۱۱۷	قابل (افسانه‌های اخلاقی)	۱۱۷
۱۱۹	نقش حیوانات در زندگی ساز	۱۱۹
۱۱۹	تاریخچه‌ی حکایت‌های حیوانات	۱۱۹
۱۲۱	شخصیت‌های قابل	۱۲۱
۱۲۲	موضوعات قابل	۱۲۲
۱۲۳	افسانه	۱۲۳
۱۲۴	ویژگی افسانه‌های تمثیلی	۱۲۴
۱۲۵	افسانه‌های اخلاقی از دیدگاه روان‌شناسان	۱۲۵
۱۲۶	مثل و تمثیل حیوانی	۱۲۶
۱۲۷	بررسی و تحلیل ترجمه‌ی افسانه‌های اندرزی ازوپ	۱۲۷
۱۲۸	ازوپ: پدر ادبیات اندرزی جهان	۱۲۸
۱۳۲	یونان و افسانه‌های ازوپ	۱۳۲
۱۳۳	متأثران ازوپ	۱۳۳
۱۳۴	ازوپ و لقمان	۱۳۴
۱۳۴	همسانی‌های لافونتن و ازوپ	۱۳۴
۱۳۶	موضوع حکایات ازوپ	۱۳۶
۱۳۹	منابع و مآخذ	۱۳۹

مقدمه

یکی از قله‌های افتخار ایران پس از اسلام، تمسک به تعلیم عملی پیامبر اکرم(ص)، در زندگی دنیوی و حسن معاشرت با افراد است. پس از بعثت خاتم‌الانبیاء بود که ایرانیان مغرور شیفته‌ی جمال و کمالش شدند و تسلیم تربیتش گردیدند. و خود را و هویت چندین هزار ساله امپراطوری‌های بزرگ را به شهر آرما، اشرف مخلوقاتش سپردند. بزرگانی چون خواجه عبدالله انصاری تا پروین اعتصام و شهریار و شاعران دیگری، طالبان تعلیم الهی را بی‌بهره نگذاشتند در این میان نقش انسان سازانه، مولانا نزد همه صاحبان اندیشه مشخص است.

در ادبیات هر است، سروده‌ها و نوشته‌های فراوانی را می‌توان یافت که به موضوعاتی چون دعا، به استی و درستی، پاکی و تهذیب روح پرداخته‌اند. ادبیات ما نیز با آثاری چون گلستان، بوستان سعدی، مثنوی معنوی، قابوس‌نامه، کلیله و دمنه و ... در این زمینه غنی است. علاوه بر این، آثاری به نظم و نثر نیز وجود دارد که موضوع آن‌ها آموزش مسائل و علوم مختلف است: مانند نصاب‌الصبیان از: ابونصر فراهی که بخش است و اصطلاحات را در قالب شعر آموزش می‌دهد یا گلشن راز شیخ محمود شبستری که به توضیح اصطلاحات عرفانی می‌پردازد.

دو نوع ادبیات تعلیمی داریم: در ادبیات تعلیم خود، اول، بهره‌گیری از فرصت‌ها، محبت ورزیدن به پدر و مادر و هم‌نوعان، تاکید بر اخلاق، دستورهای الهی و خودداری از گناه و غفلت و دنیابریستی، موضوعات محوری و اساسی نوشته و سروده‌هاست. در ادبیات تعلیمی نوع دوم، شاعر یا نویسنده می‌کشد به موضوعات آموزشی را با روشی ساده و آسان به مخاطب بیاموزد و آموزش را سریع و آسان کند. پژوهش حاضر در چهار فصل تنظیم گردیده است:

فصل اول: پیشینه‌ی ادبیات اندرزی و آموزشی

فصل دوم: ادبیات تعلیمی کودک و نوجوان بر اساس نظریه کمینه‌گرایی (مینیمالیسم)

فصل سوم: مضامین تعلیمی شعر کودک در ایران

فصل چهارم: تمثیل حیوانی تعلیمی و جایگاه آن در متون ادبی